

Slovenský národopis

4.
38 • 1990

- Na obálke:* 1. strana: Odev slovenských dievčat z obce Santov (Pilisszántó) v Maďarsku slúžiacich v Budapešti. Dobová fotografia okolo r. 1938. Z výskumu A. Onderčaninovej r. 1990. Repro H. Bakaljarová
4. strana: Pohľad na Pilisszentlelek, jednu zo slovenských obcí v Pilišských vrchoch v Maďarsku. Foto. J. Podolák 1958

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašparíková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Peter Slavkovský, Viera Urbancová

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)

European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ŠTÚDIE

Bačová, Viera: Etnická identita osobnosti – sociálnopsychologický prístup	508
Kovačevičová, Soňa: Príspevok k poznaniu charakteru ľudovej kultúry bývalých nemeckých sídiel na Slovensku	515
Onderčaninová, Andrea: Zo súčasného výskumu znakov etnickej identifikácie obyvateľov slovenskej obce Santov (Pilisszántó) v Maďarsku	542
Liszka, József: Národopisný výskum maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku v medzivojnovom období (1918–1938)	568
Méryová, Margita: O tradícii výmeny detí ako spôsobu osvojovania si jazyka iných etník	574
Mann, Arne B.: Vývoj rómskej rodiny v dvoch spišských obciach	581
Kernátsová, Marta: O pohrebných zvykoch Židov na Slovensku	589

MATERIÁL Y

Korabinský, Johann Mathias: Popis kráľovského, uhorského, hlavného, slobodného a korunovačného mesta Pressburg	595
Petráš, Milan: Ján Babilon a jeho miesto v dejinách slovenskej gastronómie	610

DISKUSIA-GLOS Y

Onderčaninová, Andrea: Etnografia – politická antropológia?	615

ROZHLAD Y

PhDr. Ján Hanušin sedemdesiatročný (Milan Chlebana)	617
IX. svetový kongres ISFNR (Zuzana Profantová)	620
Valné zhromaždenie Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV (Peter Salner)	620
Celoredakčná konferencia časopisu Demos v Budapešti (Gabriela Kiliánová)	622
Výstava „Tradície obchodu na Slovensku“ (Lubica Falánová)	623
XX. Etnomuzikologický seminár (Eva Krekovičová)	625
Z histórie ukrajinsko-česko-slovenských kultúrnych vzťahů (Karel Altman)	626

Etnografické múzeum v Kittsee v prvej polovici roka 1990 (Jarmila Paličková-Pátková)	627
Založenie komisie pre výskum etnických spoločností Slovenska (Karlavský, Michal)	628

RECENZIE A REFERÁTY

Ludový odev Slovákov v Maďarsku (Viera Sedláková)	630
V. Frolec, Jihomoravská družstevní vesnice (Peter Slavkovský)	632
V. Vondruška, Život staré Šumavy (Andrea Onderčaninová)	632
H. Johnová – J. Staňková – L. Baran, Lidový malovaný nábytek v českých zemích (Monika Kardošová)	633
J. Staňková, České lidové tkaniny (Juraj Zajonc)	634
Z. Selecká, Výšivky a tkaniny (Olga Danglová)	635
J. Staněk, Ukrojte si u nás (Rastislava Stoličnáná)	636
Etnografski problemi na narodnata duchovna kultura (Jaroslav Čukan)	637
Narodna tvorčisť ta etnografija 1988 (Mikuláš Nevrlý)	638
Narodna tvorčisť ta etnografija 1989 (Mikuláš Nevrlý)	640
Zalabay, Zs., Hazahív a harangszó (Margita Méryová)	641
E. Krasínska – R. Kantor, Derenk és Istvánmajor (Viera Karlavská)	642
A Hegyaljai mezővárosok történeti néprajza (Viera Karlavská)	643
Th. Vennum, Jr., Wild Rice and the Ojibway People (Rastislava Stoličnáná)	644
Ostbairische Grenzmarken (František Kalesný)	645

OBSAH 38. ROČNÍKA

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

Бачова, Вера: Этническая идентичность личности – социально-психологический подход	508

Ковачевичова, Соня: Заметки к изучению характера народной культуры бывших немецких селений в Словакии	515
Ондерчанинова, Андреа: Из современного исследования знаков этнической идентификации жителей словацкой деревни Сантов в Венгрии	542
Лиска, Йозеф: Этнографическое исследование венгерского национального меньшинства в Словакии в межвоенный период (1918–1938 гг.)	568
Мериова, Маргита: О традиции обмена детей как способе освоения языка других этник	574
Манн, Арне Б.: Развитие ромской семьи в двух деревнях региона Спиш	581
Керначова, Марта: О погребальных обычаях евреев в Словакии.	589

МАТЕРИАЛЫ

Корабински, Йоганн Матиас: Описание королевского венгерского, столичного, вольного и коронационного города Прессбурга (Братиславы)	595
Петраш, Милан: Ян Вавилон и его место в истории словацкой гастрономии	610

ДИСКУССИЯ-КОММЕНТАРИИ

Ондерчанинова, Андреа: Этнография – политическая антропология?	615

ОБЗОРЫ

Др-у Яну Ганушину семьдесят лет (Милан Хлебана)	617
IX-ый мировой конгресс ИСФНР (Зузана Профантова)	620
Генеральная ассамблея Словацкого этнографического общества при САН (Петер Салнер)	620
Общее заседание журналу Демос в Будапеште (Габриела Килианова)	622
Выставка „Традиции торговли в Словакии“ (Любица Фалтянова)	623
XX-ый Этномузикологический семинар (Эва Крековичова)	625
Из истории украинско-чехо-словацких культурных отношений (Карел Алтман)	626
Этнографический музей в Киттсее в первой половине года 1990 (Ярмила Паличкова-Паткова)	627
Основание комиссии для исследования этнических обществ Словакии (Михал Калявски)	628

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА ЗА 38-ой ГОД ИЗДАНИЯ	

INHALT

STUDIEN	
Bačová, Viera: Ethnische Identität der Persönlichkeit – sozial-psychologischer Zutritt	508
Kováčevičová, Soňa: Beitrag zur Kenntnis des Charakters der Volkskultur in den ehemaligen deutscher Siedlungen in der Slowakei	515
Onderčaniňová, Andrea: Aus der gegenwärtigen Forschung der Zeichen ethnischer Identifikation der Bewohner der slowakischen Gemeinde Santov (Pilisszántó) in Ungarn	542
Liszka, József: Ethnographische Forschung der ungarischen Nationalitätenminderheit in der Slowakei in der Kriegszwischenzeit (1918–1938)	568
Méryová, Margita: Über die Tradition des Austausches von Kinder als Methode zur Aneignung der Sprache anderer Ethnik	574
Mann, Arne B.: Entwicklung der Zigeunerfamilie in zwei Zipser Gemeinden	581
Kernátsová, Marta: Über die Bestattungsbräuche der Juden in der Slowakei	589
MATERIALIEN	
Korabinský, Johann Mathias: Die Beschreibung der königlich, ungarischen, Hauptstadt, Freistadt und Krönungsstadt Pressburg	595
Petráš, Milan: Ján Babilon und seine Stelle in der Geschichte der slowakischen Gastronomie	610
DISKUSSION-GLOSSEN	
Onderčaniňová, Andrea: Ethnographie – politische Anthropologie?	615
RUNDSCHAU	
Ph. Dr. Ján Hanušin siebzigjährig (Milan Chlebana)	617
IX. Weltkongress der ISFNR (Zuzana Profantová)	620
Vollversammlung der Slowakischen Ethnographischen Gesellschaft bei der SAW (Peter Salner)	620
Gesamtredaktionelle Konferenz der Zeitschrift Demos in Budapest (Gabriela Kiliánová)	622
Ausstellung „Traditionen des Handels in der Slowakei“ (Lubica Faltánová)	623
XX. Ethnomusikologisches Seminar (Eva Krekovičová)	625
Aus der Geschichte der ukrainisch-tschechisch-slowakischen Kulturbeziehungen (Karel Altman)	626
Ethnographisches Museum in Kittsee in der ersten Hälfte des Jahres 1990 (Jarmila Paličková-Pátková)	627
Gründung der Kommission zur Forschung der ethnischen Gemeinschaften in der Slowakei (Michal Kalavský)	628

CONTENTS

ARTICLES

- B a č o v á, Viera: The Ethnic Identity of Personality – Social and Psychological Approach 508
- K o v a č e v i č o v á, Soňa: On Knowing the Character of Folk Culture of the Former German Settlements in Slovakia 115
- O n d e r č a n i n o v á, Andrea: On the Current Research into Signs of Ethnic Identification of Inhabitants of the Slovak Commune Santov (Pilisszántó) in Hungary 542
- L i s z k a, József: Ethnological Research into the Hungarian Minority in Slovakia between World Wars (1918–1938) 568
- M é r y o v á, Margita: On the Tradition of Exchanging Children as a Way of Acquiring the Languages of Other Ethnic Groups 574
- M a n n, Arne B.: Development of the Romany Family in Two Spiš Communes 581
- K e r n á t s o v á, Marta: Oh the Jewish Funeral Customs in Slovakia 589

MATERIALS

- K o r a b i n s k ý, Johann Mathias: A Description of the Royal, Hungarian, Capital, Free and Coronation City of Pressburg 595

- P e t r á š, Milan: Ján Babilon and His Place in the History of Slovak Gastronomy 610

DISCUSSION

- O n d e r č a n i n o v á, Andrea: Ethnography – Political Anthropology? 615

REVIEWS

- PhDr. Ján Hanušin Celebrating His Seventieth Birthday (Milan Chlebana) 617
- The 9th ISFNR Congress (Zuzana Profantová) 620
- General Assembly of the Slovak Ethnological Society SAV (Peter Salner) 620
- Editorial Conference of the Demos Journal in Budapest (Gabriela Kiliánová) 622
- Exhibition „Trade Traditions in Slovakia“ (Lubica Faltánová) 623
- The 20th Ethnomusicological Seminar (Eva Krekovičová) 625
- On the History of Ukrainian-Czech-Slovak Cultural Relations (Karel Altman) 626
- The Kittsee Ethnographical Museum by the 1st Half of 1990 (Jarmila Paličková-Pátková) 627
- Founding the Commission on Research into Ethnic Groups in Slovakia (Michal Kafavský) 628

BOOKREVIEWS AND REPORTS

CONTENTS OF THE 38TH VOLUME

O TRADÍCII VÝMENY DETÍ AKO SPÔSOBU OSVOJOVANIA SI JAZYKA INÝCH ETNÍK

MARGITA MÉRYOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Je všeobecne známe, že jazyk v hraniciach každého etnického spoločenstva vystupuje na jednej strane ako hlavný faktor kultúrnej integrácie etnosu, na druhej strane ako najdôležitejší prostriedok uskutočňovania medzigeneračného kultúrneho nadväzovania v jeho rámci. J. V. Bromlej poukázal však na to, že i keď je jazyk v rámci etnického spoločenstva najdôležitejším komunikačným prostriedkom, jazykové rozdiely sa zároveň stávajú veľmi podstatnou, ba v istom zmysle nepreniknuteľnou bariérou styku medzi ľuďmi, ktorá pôsobí mimo ich vôle a je ešte znásobená sociálno-psychologickými faktormi. Cudzí, nezrozumiteľná reč znamená prerušenie normálnej komunikácie medzi ľuďmi, čo často vyvoláva pocity podráždenia, ktoré sa prejavujú v nevraživosti k cudziemu jazyku, ale aj celému etnickému spoločenstvu.¹

V mnohonárodnej Európe, v celej Karpatskej kotline, najmä v kontaktovej zóne a na územiach so zmiešaným obyvateľstvom, kde kontakty boli sústavné, bola znalosť jazyka susedného etnika praktickou potrebou. Jazyková bariéra sa stávala prekážkou aj v najelementárnejších hospodárskych kontaktoch, najmä pri výmene hospodárskych alebo remeselníckych produktov, ktoré boli medzi jednotlivými etnikami bežné, až nevyhnutné. Územie Slovenska sa aj v minulosti vyznačovalo tým, že bolo mnohonárodnostné. Okrem slovenského tu žila značná časť maďarského, nemeckého, rusínskeho etnika a iných etníc, ktoré nežili v úplnej izolovanosti, ale udržiavali čulé kontakty. Ich vzájomné dorozumievanie bolo nevyhnutné.

Pri etnografickom štúdiu interetnických otázok sme sa preto zaoberali i otázkou, akým spôsobom

si obyvatelia jednotlivých etníc osvojovali jazyky blízkych alebo aj vzdialenejších susedov, keď vieme, že jazyky sa v minulosti v školách nevyučovali.

Na území bývalého Uhorska bol úradným jazykom až do roku 1844 latinský jazyk, teda aj v školách sa vyučovalo latinsky. Maďarský jazyk sa v 16. stor. stal spisovným jazykom, avšak nestal sa úradným, politickým jazykom, a iba veľmi pomaly sa rozširoval priestor pre jeho používanie. Od 18. stor. sa začali niektoré predmety na stredných školách vyučovať v maďarskom jazyku, ale všeobecným vyučovacím jazykom sa stal až v prvej tretine 19. stor. na protestanských školách a internátoch. Medzitým sa postupne rozširoval aj nemecký jazyk, ktorý s posilňovaním centrálnej moci v Rakúsko-Uhorsku nadobúdal stále väčší význam, ako o tom svedčia ponemčujúce snahy Jozefa II. Tak popri latinskom jazyku v úlohe sprostredkovateľa medzi jednotlivými etnikami postupne nadobúdal priestor jazyk nemecký a maďarský. Zatiaľ však nie je dostatočne objasnené, ktoré spoločenské alebo profesionálne vrstvy do akej miery a kedy ktorý jazyk používali.

V etnicky kontaktovej zóne, a najmä v etnicky zmiešaných oblastiach na území celého Rakúsko-Uhorska, sa osvojovanie jazyka, resp. i viac jazykov, realizovalo prostredníctvom krátkodobej výmeny detí na učenie cudzích jazykov. Maďarský národopisný lexikón tento zvyk charakterizuje nasledovne: V etnicky zmiešaných oblastiach bolo zvykom, že si národnostne odlišné rodiny vymenili svoje vekom približne rovnaké deti (najmä chlapcov) na jeden, dva roky, „poslali ich na cudziu reč“, aby si cudzí jazyk, považovaný

za užitočný, dokonale osvojili, spoznali cudzie prostredie, hospodárenie, zvyky, aby tam nadobudli nových priateľov, nadviazali kontakty.² Vyskytovali sa obce, často od seba značne vzdialené, ktoré mali v tomto smere dlhodobé kontakty. Niektoré spriatelnené rodiny si takto aj cez viacero generácií navzájom vymieňali svoje 10–14 ročné deti, teda kontakty si udržiavali dlhodobo, a vzťah sa tradoval z pokolenia na pokolenie. Zvyk bol založený buď na vzájomnom vzťahu, keď deti medzi rodinami vymenili (*na čaru, na šari, cserébe küldik*), alebo mohol byť aj jednostranný, keď cudzie dieťa na určitý čas prijímali do rodiny ako hosťa, aby sa naučilo ich jazyk. Takýmto spôsobom si v mnohonárodnostnom Uhorsku osvojovali každý jazyk, najmä však jazyk nemecký a maďarský.

V slovenskej odbornej literatúre sa tomuto závažnému a zaujímavému problému nevenovala dostatočná pozornosť, hoci staršia generácia si ešte uchováva spomienky na inštitúciu výmeny detí a v beletrii sa tiež k tejto problematike nachádza veľa údajov.

V maďarskej odbornej literatúre prvú štúdiu o medzietnickej výmene detí s názvom *Cseregazdalgények* (Výmena gazdovských mládenčov) uverejnil Lajos Nagy v *Ethnographii*.³ Hodnoverne opisuje tento zvyk v Južnom Bihari, kde si gazdovia v blízkych maďarských a rumunských dedinách navzájom posielali svojich synov do služby. Mládenčí sa počas služby naučili jazyk susedného etnika, ale aj hospodárske praktiky. Takéto kontakty si udržiavali majetnejší gazdovia, a sú datované približne od rokov 1860–70. Ďalšia štúdia informuje o výmene detí medzi maďarským a nemeckým obyvateľstvom v župe Baranya.⁴ O výmene detí v maďarsko-slovenských reláciách nás informujú štúdie Zoltána Ujváryho a A. Paládi-Kovácsa⁵ najmä v oblastiach Gemera a Novohradu. Tiež z tohto územia pochádzajú údaje Z. Škovierovej, ktorá sa tomuto problému venuje v rámci skúmania spoločenského života.⁶ Pozoruhodné sú jej poznatky k tomuto problému aj zo Záhoria.⁷ O výmene detí v maďarsko-nemeckých reláciách na celom maďarskom území informuje L. Kósa.⁸

O systéme výmeny detí v susednom Rakúsku informuje H. P. Filhauer.⁹ Z jeho bohato dokumentovanej štúdie sa dozvedáme, že Rakúšania v minulosti udržiavali kontakty pomocou zvyku výmeny detí s každým susediacim národom, teda s maďarským, českým i slovenským.

Neexistujú archívne záznamy o tom, kedy a kde sa tento zvyk začal formovať a či bol regulovaný

a usmerňovaný nariadeniami. Na území bývalého Rakúsko-Uhorska sú najstaršie údaje o fungovaní výmeny detí z konca 17. a začiatku 18. stor.,¹⁰ ale nemôžeme vylúčiť ani jej skorší výskyt. Pravdepodobne sa začal formovať v tom období, keď ešte nebol známy pojem štátneho a úradného jazyka, v školách sa jazyky povinne nevyučovali (veď nik sa neučil vo svojom materinskom jazyku) a návšteva školy tiež nebola povinná. Osvojovanie si jazyka alebo viacerých jazykov iných etník bolo prirodzenou potrebou, keď sa niekto chcel v spoločnosti uplatniť, alebo vyhovieť nepísaným zákonom svojej spoločenskej triedy, vrstvy či skupiny. Osvojovanie si jazykov prostredníctvom výmeny detí bolo najúčinnnejšou metódou, lebo jazyk sa učili v prirodzenom prostredí s bežným chodom života.

Najvyššia spoločenská vrstva, u ktorej sa dá tento jav sledovať, boli evanjelickí farári a učители. Každý z nich si už počas štúdia osvojil najmenej tri jazyky. Nemohli totiž vopred vedieť, do akého prostredia sa dostanú, a práve preto počas študentských rokov si dokonale osvojili nemecký, maďarský a slovenský jazyk popri povinnom latinskom jazyku. Ako najmarkantnejší príklad by sme mohli uviesť Mateja Bela, ktorý popri svojich štúdiách v Banskej Bystrici študoval aj v Bratislave, kde si osvojil nemecký jazyk a v maďarských mestách Veszprém a Pápa jazyk maďarský. Na tomto nám tak blízkom príklade sa ukazuje podstata osvojovania si iného jazyka priamo v prostredí cudzieho etnika. Rodičia neposielali žiaka do inojazyčného prostredia študovať preto, aby sa v škole naučil patričný jazyk. V škole by sa ho ani nemohol naučiť, veď tam sa vyučovalo po latinsky. Cudzí jazyk si osvojil v rodine, kde býval, alebo v internáte medzi žiakmi iného etnika. Ako ďalší príklad uveďme P. O. Hviezdoslava, veľkého slovenského básnika, ktorého rodičia najprv poslali do Miškolca k rodine „na maďarské slovo“. Keď sa už naučil po maďarsky, odchádza do Kežmarku „na nemecké slovo“. Z Liptova v tomto období tiež posielajú deti na „nemecké slovo“ na Spiš, a na „maďarské slovo“ na Žitný ostrov, najmä do Šamorína.¹¹ Z radov maďarskej inteligencie poznáme množstvo takýchto príkladov. Spisovateľ Szepsí Csombor Márton z Moldavy nad Bodvou už začiatkom 16. stor. v roku 1510 sa učil po nemecky ako hosťujúce dieťa na Spiši. Známý spisovateľ Mór Jókai sa na „nemeckú reč“ dostal do Bratislavy do rodiny Zsigmondovcov, kým ich deti sa učili v Komárne u rodiny Jókaiových po maďarsky. Gyula Krúdy strávil v Podolínci viac rokov, tiež za

účelom osvojovania si nemeckého a slovenského jazyka.

Podobné údaje máme zo 17. stor. aj z Burgenlandu. V polovici 17. stor. už bolo bežným javom, že nemecké deti posielali „na slovenskú, českú a maďarskú reč“ buď na výmenu, alebo ako hosťa, „Gastkind“, ako nás o tom informuje vo svojej rozsiahlej štúdii rakúsky etnograf H. P. Fielhauer.¹² Z jeho dôkladne dokumentovanej štúdie sa dozvedáme, že Rakúšania mali systém osvojovania si jazyka prostredníctvom výmeny detí rozvinutý so všetkými susediacimi národmi a tento zvyk zotrval až do konca prvej svetovej vojny. Podobných príkladov by sme mohli uviesť veľké množstvo práve z novšieho obdobia, najmä z druhej polovice 19. a zo začiatku 20. stor., keď výmena detí, resp. hostujúcich detí v rodinách ako metóda osvojovania si cudzieho jazyka mala svoje najväčšie uplatnenie.

Druhou spoločenskou skupinou, ktorá sa prostredníctvom výmeny detí učila jazyk iných susedných etník, boli obchodníci, vandrovní remeselníci a podomoví obchodníci, ktorí aby sa vôbec mohli užiť museli si osvojiť cudzie jazyky. O ich pripravenosti a jazykových vedomostiach, žiaľ, máme veľmi málo informácií. Môžeme iba predpokladať, že záujem o osvojenie si cudzieho jazyka, resp. i viacerých jazykov u nich narastal vtedy, keď sa rozvinuli možnosti obchodovania a keď narástol aj ich počet. Na území Uhorska neboli rovnaké geograficko-hospodárske podmienky, čo vo veľkej miere napomáhalo rozrastaniu výmenného obchodovania najmä koncom 18. a začiatkom 19. stor., a teda samozrejme aj potrebám znalosti viacerých jazykov, a to aspoň nevyhnutného základu pre potreby ich ovládania a používania. Počas panovania Márie Terézie na území severného Uhorska vandrovní remeselníci a obchodníci získali viaceré privilégia. So svojím tovarom mohli chodiť po celom Uhorsku a mohli sa voľne usadiť v hociktorom regióne. I v novom domove mohli pokračovať vo svojom remesle, tovar mohli voľne predávať v okolitých dedinách. Túto možnosť remeselníci a obchodníci aj využili, a tak jazyky susediacich etník si osvojovali samostatne, bez akýchkoľvek prinútení, vo vlastnom záujme. Z viacerých štúdií významného maďarského etnografa I. Dankó vieme, aký veľký význam sa pripisoval slovenským podomovým obchodníkom, remeselníkom, droťárom, oknárom, čipkárom, olejkárom, a najmä pláteníkom na celom území Maďarska. Nielen počas podomového obchodovania, ale aj na jarmokoch sa títo dorozumievali po maďarsky.

Tretia spoločenská vrstva, ktorá mala veľký záujem o osvojovanie si cudzieho jazyka, bola vrstva roľníkov. Nešlo samozrejme pritom o záujem celej tejto vrstvy. V regiónoch, ktoré sú od jazykových hraníc vzdialené, kde etnické spoločenstvo žije kompaktné, nebola príležitosť, ale ani potreba poznávať cudzie jazyky. V etnicky zmiešaných oblastiach a na jazykovo kontaktných hraniciach sa však aj najjednoduchší ľudia snažili dorozumieť s príslušníkmi susedných etník a nebolo zriedkavosťou, že v niektorých oblastiach poznali aj tri jazyky. Jednou z viacjazyčných oblastí bolo okolie Bratislavy, kde bolo bežným javom, že aj dedinské deti hovorili tromi jazykmi. Popri slovenčine sa naučili po nemecky aj po maďarsky. Zo záhorských dedín, Dúbravky, Lamača, Rače, ktoré boli v tesnej blízkosti, sa chodilo na „reč“ – „fajmak“, nemecky „ajntaus“ do blízkych rakúskych dedín, na maďarčinu do blízkych obcí Žitného ostrova.¹² Zo Žitného ostrova a zo susednej oblasti tzv. Matúšovej zeme chodili maďarské deti „na nemeckú reč“ do záhorských nemeckých dedín, „na slovenskú reč“ do Jura pri Bratislave, do Pezinka a ďalších.¹³ Kontakty medzi jednotlivými rodinami, v ktorých si takto deti navzájom vymieňali, boli potom v tejto oblasti dlhodobé a trvali cez niekoľko generácií. Popri výmene detí fungovala v roľníckych rodinách aj iná metóda osvojovania si cudzieho jazyka. Lepšie situované rodiny žitnoostrovských roľníkov a živnostníkov, ale aj račianskych a záhorských vinohradníkov si na výpomoc do domácností alebo do poľnohospodárstva najímali slúžky alebo sluhov z cudzieho, inojazyčného prostredia. Službu na Záhorí sprostredkovali „šikérky“ (cujpringarin), v maďarských dedinách „keritő“, ktorí dojednávali chlapcov alebo dievčatá a odprevadili ich ku gazdom.¹⁴ Sluhov či slúžky hľadali aj pomocou inzerátov, často na jarmokoch alebo prostredníctvom už slúžiacich sluhov. Chlapci, ktorých na Záhorí volali „štrajmli“, na Žitnom ostrove, Matúšovej zemi a v ďalších oblastiach, obývaných maďarským etnikom „szolga“, pomáhali pri poľnohospodárskych prácach, pásli kravy alebo robili pohoničov. Dievčatá slúžili v domácnosti, nosili vodu, pásli husi, pomáhali aj na poli. Často sa u tých istých poľnohospodárov takto vymenilo aj viac súrodencov z jednej rodiny.

Služba v inoetnickom prostredí prinášala viaceré výhody. Dospievajúce deti sa naučili poslušnosti, osvojili si iné hospodárske praktiky, už sa sami živili, zarobili si na seba a popri tom sa naučili jeden, resp. i dva cudzie jazyky.

Učenie sa jazyka prostredníctvom výmeny detí v rodinách alebo počas služby bolo v minulosti rozšírené na celom území južného Slovenska. Nemáme zatiaľ žiaľ celú oblasť preskúmanú a rovnomerne zdokumentovanú. Nie sú údaje z Tekova, Hontu, Zemplína a ďalších regiónov, kde tieto vzájomné kontakty zrejme tiež boli rozvinuté. Najviac preskúmaná je zatiaľ oblasť Gemera a Novohradu.¹⁵

Gemerom a Novohradom prechádza slovensko-maďarské etnické rozmedzie, ktoré podľa historika Ila Bálinta dlhé stáročia zostalo stabilné a jazyková hranica sa neposunula. Slovenské etnikum, obývajúce severnú časť, sa iba pozvoľna miešalo s maďarským etnikom, obývajúcim južnú časť, a väčšia časť lokalít zostala jazykovo, etnicky a konfesionálne nezmenená na severnej aj na južnej strane.¹⁶ Slováci a Maďari mali však rozvinuté veľmi úzke kontakty v obchode, remesle, sezónnych a doplnkových zamestnaniach, v službe atď.¹⁷ Kontakty gemerských Slovákov boli rozsiahlejšie ako jazyková kontaktná zóna. Siahali až po Dolnú zem, kde chodili najmä hrnčiari, brdári, ovocinári so svojím tovarom.¹⁸ Tieto dlhodobé hospodárske kontakty si vyžadovali od gemerských Slovákov znalosť maďarského jazyka, ale i naopak. Učenie jazyka realizovalo sa tu najmä prostredníctvom krátkodobej výmeny detí v rodinách, čo bolo na celom území Gemera a Novohradu veľmi rozšírené. Spriatelene slovenské a maďarské rodiny počas niekoľkých generácií dávali svoje deti, väčšinou však chlapcov „na čaru“, „na šari“, „cserébe“ na jeden alebo dva roky. Vyskytovali sa aj obce, ktoré mali v tomto smere dlhodobé vzájomné kontakty, napr. Rejdová s Paškovou, Kunová Teplica s Hankovou a Brdárkou atď. Tak potom 10–14-ročné deti posielané na výmenu mali v nových rodinách miesto ako ostatní členovia rodiny. Spolu jedli, spali, pracovali v domácnosti alebo na poli a školopovinné navštevovali školu. Otec a matka rodiny takéto dieťa na výmene oslovovali syn, dcéra a s rovnakou zodpovednosťou, prísnosťou i láskou ho vychovávali ako vlastné deti. Zaiste i to bolo príčinou, že sa tieto kontakty tak dlho udržiavali a boli tak rozšírené. Dôležité je zdôrazniť, že roľníci v Gemeri rozvíjali zvyk výmeny detí spontánne ako formu a spôsob osvojovania si cudzieho jazyka, i keď v tomto pravdepodobne napodobňovali vyššie spoločenské vrstvy.¹⁹ Zaujímavé a veľmi poučné sú medziľudské vzťahy, ktoré sa rozvíjali počas rokov strávených v inoetnickom prostredí, boli vždy akoby nanovo upevňované a trvali počas viacerých generácií. Dnes

žijúci informátori z Hankovej si pamätajú, keď za prvej republiky išli s tovarom alebo na prácu na Dolnú zem, vždy oddychovali v Kunovej Teplici alebo v Paškovciach v rodine, kde boli ešte ako deti na výmenu. Domáci ich vždy pohostili, ženy (slovenské aj maďarské) spali spolu v izbe, muži v maštali pri dobytku. Keďže však z Paškoviec a Kunovej Teplice smerom na sever cez Hankovú, Brdárku a Rejdovú už cestu nemali, slovenské rodiny sa za pohostinnosť odvdáčili maďarským rodinám pozývaním na hody, svadby, čo v každom prípade maďarské rodiny aj prijali. V Hankovej takejto slovenskej rodine vždy darovali barana, do Brdárky chodili na ovocie, za čo tamojší nikdy neprijali peniaze. Priateľstvo sa pestovalo počas života niekoľkých generácií a nezaniklo ani cez druhú svetovú vojnu a ani po nej. V ťažkých rokoch vysťahovania maďarského obyvateľstva pomáhali Slováci z Brdárky a Hankovej Maďarom z Kunovej Teplice a Paškoviec obuvou, odevom, soľou, potravinami.²⁰ U gemerských roľníkov boli rozvinuté nielen slovensko-maďarské kontakty, ale aj nemecké. Tak z maďarských, ako aj zo slovenských rodín posielali deti na „nemeckú reč“ najmä na Spiš (do Starej Lesnej, Veľkého Slavkova, Levoče atď.). Potreba znalosti nemeckého jazyka však v Gemeri nebola taká intenzívna ako maďarského alebo slovenského a obmedzovala sa zväčša len na bohatšie gazdovské rodiny.

Osvojovanie si jazyka prostredníctvom výmeny detí bolo rozšírené v strednej Európe, a najmä v celej Karpatskej kotline. V Maďarsku, v župách Baranya, Tolna, kde boli väčšie jazykové ostrovy, sa systém výmeny detí udržiaval z generácie na generáciu až do skončenia druhej svetovej vojny. Aj vzdialenejšie nemecké a maďarské rodiny v týchto regiónoch si dlho udržiavali kontakty vzájomnej výmeny detí.²¹ V Sedmohradsku bohaté meštianske a roľnícke rodiny cez dlhé stáročia posielali svoje deti do nemeckých saských miest na „nemecké slovo“. Systém výmeny detí ako forma osvojovania si cudzieho jazyka v celej Karpatskej kotline bol najstarší a aj najviac rozšírený práve v jeho maďarsko-nemeckej relácii.²²

Zaujímavé je, ako pri osvojovaní si nemeckého jazyka uprednostňovali dolnozemskí Maďari Spiš. Z druhej polovice 19. stor. sú údaje z lokalít Debrecen, Mezőtúr, Hódmezővásárhely, Gyula o študentoch, ktorí na Spiši študovali a bývali v nemeckých rodinách.²³ Tieto zistenia sú zaujímavé preto, lebo v blízkosti uvedených maďarských miest sú nemecké školy alebo i osady, nevyužívali ich však a deti radšej posielali do

vzdialeného Spiša. Boli z tohto obdobia aj celkom výnimočné a zaujímavé údaje. V roku 1844 kalvínsky farár z Gyule poslal svojho syna na štúdium na jeden rok do Kežmarku, aby sa naučil po nemecky, hoci aj v meste fungovala nemecká škola a v blízkosti boli nemecké osady. Podobne aj remeselníci a obchodníci z Hajdúnánás posielali svoje deti za účelom osvojenia si nemeckého jazyka na Spiš, a nie do blízkeho mesta Balmazújváros.²⁴ Gyula Krúdy sa o tom zmieňuje ako o celkom bežnom a veľmi rozšírenom jave. Príčinou mohla byť vyššia úroveň škôl na Spiši, ale zaiste i rozvinutý obchod medzi Spišom a Dolnou zemou.

Zvyk učenia sa jazyka prostredníctvom výmeny detí mal najväčší rozkvet v 19. stor. a v rokoch pred prvou svetovou vojnou, a to v každej spoločenskej vrstve. Po vzniku Československej republiky sa situácia podstatne zmenila. Zaniknutím obchodných a remeselníckych kontaktov či sezónnych a doplnkových zamestnaní smerom na Dolnú zem a celkovým rozvojom školstva sa podstatne znížil záujem o osvojovanie si cudzieho jazyka prostredníctvom krátkodobej výmeny detí, či detí hosťujúcich v inoetnickom prostredí. Výmena detí ako forma osvojovania si cudzieho jazyka úplne zanikla až po druhej svetovej vojne. Po tomto období sa objavila iná, nová forma osvojovania si jazyka, i keď nie všeobecne a vzájomne rozšírená. Maďarské deti jednostranne posielali do slovenských lokalít do školy alebo na letné prázdniny k známym, ale i cudzím rodinám za účelom osvojovania si slovenského jazyka. Zo Žitného ostrova poznáme viac prípadov, keď školopovinné deti dávali do vzdialenejších záhorských dedín, s ktorými už mali dávnejšie kontakty. Deti tu navštevovali školu, chodili s domácimi do kostola. Rodina ich vychovávala ako vlastné, cudzie deti museli rovnako poslúchať ako vlastné. Chodili potom domov iba raz, dvakrát do roka a na letné prázdniny. Vzťah sa často prehĺbil až do bližších príbuzenských vzťahov. Maďarskí chlapi išli v slovenskej lokalite aj na birmovku a krstnými rodičmi sa stali slovenskí „výchovní“ rodičia. Po ukončení základnej školy zanechali slovenskú dedinu, ale rodinný vzťah trval celý život.²⁵ Tieto

kontakty však už boli iba jednostranné, preto rodičia maďarských detí zaplatili rodine, ktorá sa o ich deti starala peniazmi, ale častejšie naturáliami. Podobné prípady poznáme aj zo Sedmohradska, kde ešte aj v šesťdesiatych rokoch nášho storočia najmä deti z rodín intelektuálov chodili cez letné prázdniny do saských dedín na „nemeckú reč“. Tieto prípady však už nie sú všeobecné.

Ako vidno i z uvedených niekoľkých príkladov, systém krátkodobej výmeny detí v rodinách ako forma osvojovania si cudzieho jazyka bola v minulosti stredoeurópskou pozitívnou tradíciou, ktorá niesla v sebe možnosti stretávania sa rôznych kultúrnych javov. Už sama skutočnosť, že 10–16-ročné deti posielali rodičia učiť sa jazyky, že si ich pre to vymenili, má svoj zvláštny význam. V tomto vekovom období sa najľahšie osvojujú jazyky, ale naskytne sa možnosť osvojenia si i iných kultúrnych hodnôt. Je to vek človeka, kedy ho ešte neviažu predsudky, keď sa ľahšie adaptuje a prijíma cudzie vplyvy. Systém výmeny detí bol najvhodnejšou metódou nielen osvojovania si cudzích jazykov, ale aj upevňovania medziľudských vzťahov, ktorý viedol a vychovával k úcte medzi národmi. Úradná štátna a školská politika, umelé vyvolávanie nevraživosti a nenávisť medzi národmi nenarušili úplne fungovanie tejto prirodzenej a starodávnej metódy osvojovania si jazykov. V budúcnosti v štúdiu interetnických súvislostí by sa mala venovať väčšia pozornosť preskúmaniu tohto javu v celej jazykovej kontaktovej zóne, v etnicky zmiešaných oblastiach. Výskum by sa mal prehĺbiť najmä v jeho historických súvislostiach, na základe archívnych prameňov a školských záznamov z 19. stor., vieme totiž, že deti na výmene aj v cudzom etnickom prostredí navštevovali školy.

Systém výmeny detí je tradícia poučná aj v dnešnom období. Inoetnické rodiny, ba niekedy i celé dediny boli počas života niekoľkých generácií v ľudsky blízkom, priateľskom vzťahu. Usilovali sa o osvojenie si jazyka, zvykov, poľnohospodárskych praktík susedného, inoetnického spoločenstva, usilovali sa o vzájomné porozumenie. Je to poučenie, na ktoré netreba zabúdať.

POZNÁMKY

- 1 BROMLEJ, J. V.: Etnos a etnografia. Bratislava 1980.
- 2 Magyar Néprajzi Lexikon I. Budapest 1977, s. 494.

- 3 NAGY, L.: Cseregazdalgények. In: Ethnographia LXXVI. Budapest 1965, s. 610–612.
- 4 ANDRÁSFALVY, B.: Néprajzi jellegzetesség az

- észak-mecseki bányavidék gazdasági életében. In: Dunántúli tudományos gyűjtemény. Budapest 1972, s. 107.
- 5 UJVÁRY, Z.: Úloha migrácie a kolonizácie v žudovej kultúre Gemera. In: Teoretické a praktické problémy národopisného výskumu maďarskej národnosti v Československu. Bratislava 1981, s. 82–90. PALÁDI-KOVÁCS, A.: Výmena detí. In: Teoretické a praktické problémy národopisného výskumu maďarskej národnosti v Československu, c. d., s. 91–100.
- 6 ŠKOVIEROVÁ, Z.: Spoločenský život. In: Vlastiveda Gemera. V tlači.
- 7 ŠKOVIEROVÁ, Z.: Život v obci a jarmočné obyčaje. In: Záhorská Bratislava. Bratislava 1986, s. 165; TÁ ISTÁ: Spoločenský život. In: Rača. Bratislava 1989, s. 185.
- 8 KÓSA, L.: Gyermekcsere és nyelvtanulás. In: A II. Békéscsabai nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencia előadásai. Budapest-Békéscsaba 1981, s. 142–148.
- 9 FIELHAUER, H. P.: Kinder-, „Weschel“ und „Böhmisch-Lernen“. Sitte, Wirtschaft und Kulturvermittlung in früher niederösterreichisch-tschechoslowakischen Grenzgebiet. Österreichische Zeitschrift für Volkskunde, Bd. XXXII/81, s. 115–148. Wien 1978.
- 10 Pozri poznámku č. 8.
- 11 Vlastné výskumy autorky.
- 12 Pozri poznámku č. 9.
- 13 Pozri poznámku č. 7. Oblasť Matúšovej zeme sa rozkladá na juhozápadnom Slovensku od Senca približne po Nové Zámky. Zmienky o nej sú v maďarskej odbornej literatúre už v minulom storočí. Bližšie pozri: MERYOVÁ, M.: heslo Matúšova zem v Súpise etnografických a regionálnych skupín na Slovensku. Národop. Inf. č. 2/1988, s. 61–63; Tiež BAKOS, J.: Mátyusföldi gyermekjátékok. Budapest 1953.
- 14 Pozri pozn. č. 7 i vlastné výskumy autorky.
- 15 Výskumy A. Paládi-Kovácsa, ktoré realizoval v rámci recipročnej dohody medzi NÚ SAV a NKCš MTA v rokoch 1972, 1978, 1979, ďalej výskumy Zity Škovierovej a vlastné výskumy autorky.
- 16 ILA, Bálint: Gömör megye. A megye története 1773-ig. Budapest 1976, s. 419–461.
- 17 UJVÁRY, Z., c. d., v pozn. 5, s. 81–90.
- 18 KRESZ, M.: Fazekas, krosos, tálas. Ethnographia LXXI, 1960, s. 297–379; PRASLIČKOVÁ, M.: Brdárstvo a voštinárstvo v západnom Gemeri. Rimavská Sobota 1979.
- 19 Pozri pozn. č. 5.
- 20 Z výskumov A. Paládi-Kovácsa. Pozri pozn. č. 5.
- 21 Pozri pozn. č. 8.
- 22 Tamtiež.
- 23 Tamtiež.
- 24 Tamtiež.

ON THE TRADITION OF EXCHANGING CHILDREN AS A WAY OF ACQUIRING THE LANGUAGES OF OTHER ETHNIC GROUPS

Summary

In multinational Europe, and in the entire Carpathian Basin, particularly in ethnic and language contact zones and territories with mixed population the custom developed of acquiring a foreign language or several languages by means of short-term exchanges of children in families. Befriended families usually at similar wealth level used to exchange their 10–14 years old children, mostly boys, in order to let them learn the language in strange environment. The children spent a year or two off their families, they were addressed son or daughter, sent to school, and taught to do various jobs round the house or farm. Children exchange between befriended families lasted sometimes generations long, their friendship was strengthened, and sometimes closer family relationships developed.

So far we have not found archive documents on when and how this tradition originated, whether it had been controlled by regulations or not. It only can be assumed that its origins go back to the times when the concept of state and official language had been unknown, when there was neither obligatory languages education nor obligatory school attendance. This system of children

exchange in our territory made possible to acquire all languages, in particular the German, Hungarian and Slovak languages. Hungarian – German contacts seemed to had been the strongest and most intensive ones in the territory of the former Hungary. In the territory of south Slovakia, especially in Gemer and Novohrad, Slovak – Hungarian as well as Hungarian – German, and Slovak – German language exchanges developed. The Bratislava surroundings were trilingual. Slovak children used to be exchanged or go out to service “for German language” in the nearby Austrian villages or “for Hungarian language” to the Wheat Island. The statement of Hungarian ethnographers is interesting who say that people from the Lower Land liked to go “for German language” to the distant Spiš rather than to German towns and schools which were nearer.

Evangelic rectors and teachers were the highest social stratum in which this custom can be observed. They used to acquire good command of German, Hungarian and Slovak languages as soon as during their studies, namely they used to take up their studies in the ethnic environment the language of which they wanted to learn.

The language was learned in families or hostels they used to live at, as classes had been conducted in Latin in the territory of the former Hungary up to the year 1844.

Tradesmen, travelling craftsmen, and peddlers were another social group of people who learned languages through children exchanges.

Peasants represented the third social stratum interested in learning the languages of the neighbouring ethnic groups. These contacts were the most intensive ones in this social group.

The system of children exchange flourished especially

in the 19th century. The foundation of the first Czechoslovak Republic brought about restricted trade contacts, and the school system progress reduced the intensity of such contacts which totally disappeared after World War II.

The system of children exchange as a form of acquiring the languages of other, especially the neighbouring, ethnic groups was a positive whole-European cultural tradition which had originated spontaneously, was not politically controlled or restricted, and led the nations to mutual understanding.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 38, 1990, číslo 4

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc., PhDr.
Soňa Burlasová, DrSc., Prof. PhDr. Václav
Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparíková, CSc., doc.
PhDr. Emília Horváthová, CSc., PhDr. Soňa
Kovačevičová, CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc.,
PhDr. Milan Leščák, CSc., Prof. PhDr. Ján
Michálek, CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera
Nosálová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc.,
PhDr. Peter Slavkovský, CSc., PhDr. Viera Ur-
bancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného pov-
stania, št. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 26,-; celoročné predplatné
Kčs 104,-

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma PNS
– ÚED, Bratislava, ale aj každá pošta a doručo-
vateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS –
Ústredná expedícia a dovoz tlače, Nám. Slobody
6, 884 19 Bratislava

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie
vied, 1990

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ
Журнал Института этнографии Словацкой
Академии Наук
Год издания 38, 1990 № 4
Издается четыре раза в год
«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Боžена Филова и Д-р, Зора
Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Лениново
нам. 12

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE
Zeitschrift des Ethnographischen Institutes der
Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 38, 1990, Nr. 4 Erscheint viermal im
Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Redakteure PhDr. Božena Filová und PhDr. Zora
Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

SLOVAK ETHNOGRAPHY
Journal of the Ethnographic Institute of the
Slovak Academy of Sciences

Volume 38, 1990, No. 4
Published quarterly by VEDA, the Publishing
House of the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors PhDr. Božena Filová and
PhDr. Zora Vanovičová
Editor: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE
Revue de l'Institut d'Ethnographie de l'Académie
slovaque des sciences

Année 38, 1990, No. 4
Parait quatre fois par an. Editions de VEDA,
maison d'édition de l'Académie slovaque des
sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et PhDr. Zora
Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava,
Czechoslovakia, Distributed in West Germany
and West Berlin by KUBON UND SAGNER,
D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepub-
lik Deutschland. For all other countries, distribu-
tion rights are held by JOHN BENJAMINS, B.
V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA
Amsterdam HOLLAND

INDEX 49616
Cena Kčs 26.—